

Józef Marecki, *Działalność prof. Wojciecha M. Bartła w krakowskiej uczelni teologicznej*, [w:] *Profesor Wojciech Maria Bartel w służbie Kościołowi i Ojczyźnie*, red. Andrzej Wójcik, Kraków 2019, s. 11–38.
DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/9788374387422.02>

ks. Józef Marecki

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

DZIAŁALNOŚĆ PROF. WOJCIECHA M. BARTŁA W KRAKOWSKIEJ UCZELNI TEOLOGICZNEJ

W 1954 roku Rada Ministrów, bez porozumienia z władzami kościelnymi, zlikwidowała Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, erygowany bullą papieża Bonifacego IX w 1397 roku¹. Zarówno władze kościelne, jak i środowisko akademickie nie pogodziły się z decyzją krzywdzącą polską naukę. Wydział funkcjonował nadal pod kierownictwem władzy kościelnej jako *studium domesticum*. Karol Wojtyła jako wikariusz kapitulny archidiecezji krakowskiej wprowadził od roku akademickiego 1964–1965, za zgodą Stolicy Apostolskiej, nazwę Papieski Wydział Teologiczny, aczkolwiek już znacznie wcześniej, bo 16 grudnia 1959 roku na mocy dekretu Świętej Kongregacji do spraw Seminariorów i Studiów Uniwersytec-

¹ Archiwum Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (dalej: Ar UPJPII), sygn. PWT-010, Odpis Uchwały nr 591/54 z dnia 11 sierpnia 1954 Rady Ministrów w sprawie Wydziału Teologicznego.

Szerzej o organizacji i działalności Papieskiego Wydziału Teologicznego zob. A. Kubiś, *Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie w latach 1954–1981*, Kraków 2005, *passim*.

kich krakowski Wydział uzyskał miano papieskiego². Inicjatywę jego funkcjonowania poza strukturami szkolnictwa państwowego poparło szereg krakowskich uczonych.

W dniu 23 czerwca 1963 roku – po 9 latach od usunięcia Wydziału ze struktur uniwersyteckich – odbyło się posiedzenie Rady Wydziału pod przewodnictwem rektora seminarium duchownego ks. Eufeniusza Florkowskiego. Najprawdopodobniej było to pierwsze oficjalne posiedzenie profesorów Wydziału, którzy nie podjęli pracy na Akademii Teologii Katolickiej³. Od tej chwili posiedzenia Rady Wydziału odbywały się regularnie co kilka miesięcy. Głównym tematem obrad były kwestie naukowe.

W dniu 12 lutego 1964 roku w posiedzeniu Rady Wydziału wziął udział nowo mianowany metropolita krakowski abp Karol Wojtyła. W trakcie obrad, co znamienne, dyskutowano nad problemami rozwoju teologii w nowej rzeczywistości politycznej i społecznej. Abp Wojtyła – co często wspominali wykładowcy i studenci późniejszego Papieskiego Wydziału Teologicznego – podkreślał, iż on sam, jak i pracownicy Wydziału Teologicznego są spadkobiercami oraz kontynuatorami fakultetu uniwersyteckiego. Wyznaczając kierunek rozwoju Wydziału, Wojtyła powiedział, iż „przyszłość możemy rozwijać na tych zasadach co poprzednio”⁴. Metropolita nie godził się na rozwiązania, które zaproponowała komunistyczna władza, likwidując Wydział Teologiczny na Uniwersytecie Jagiellońskim i tworząc bez wyraźnej zgody władz kościelnych Akademię Teologii

2 Dekretem Świętej Kongregacji ds. Seminariów i Studiów Uniwersyteckich z 16 XII 1959 Wydział uzyskał miano Papieskiego. Zob. Ar UPJPII, sygn. PWT-0022, Consilia Facultatis, k. 1; por. tamże, sygn. PWT-010, Decretum. Sacra Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus (16 XII 1959); A. Kubiś, *Sprawozdanie z działalności ści Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie*, „Biuletyn Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie” 83 (1982) nr 1, s. 30–38.

3 Ar UPJPII, sygn. PWT-0022, Consilia Facultatis..., k. 4–4v (Protokół nr 1 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego, 25 VI 1963).

4 Tamże, sygn. PWT-0022, Consilia Facultatis..., k. 9 (Protokół nr 4 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego, 12 II 1964).

Katolickiej w Warszawie. Uważał, iż zostały naruszone podstawowe prawa wolności i niezależności Kościoła katolickiego. Teologia, by mogła się rozwijać i mieć wpływ na katolickie społeczeństwo, musi być wolna od jakichkolwiek nacisków i niezależna od władzy świeckiej, zwłaszcza o profilu laickim i tendencjach markszystowskich. Podkreślał to wielokrotnie podczas spotkań z pracownikami późniejszego Papieskiego Wydziału Teologicznego⁵.

Od posiedzenia Rady Wydziału w dniu 30 września 1965 roku w protokołach pojawia się nazwa „Rada Wydziału Papieskiego Fakultetu Teologicznego”⁶. W miarę możliwości metropolita brał udział w posiedzeniach Rady. W protokole z posiedzenia Rady w dniu 10 czerwca 1968 roku odnotowano, że kard. Karol Wojtyła „zwraca uwagę na dekret [*sic!*] erekcyjny Wydziału z 1959 roku. Stwierdza, że Wydział został ustanowiony jako instytucja czysto kościelna, zależna od władz kościelnych”⁷. Warto podkreślić, iż podczas wspomnianego posiedzenia Rady uchwalono jednogłośnie zmianę nazwy z „Papieski Fakultet Teologiczny” na „Papieski Wydział Teologiczny”.

Komunistyczne władze nie godziły się na rozwiązanie „zapropozowane” przez krakowskiego hierarchę. Cenzura państwowa skrupulatnie wykreślała termin „Papieski Wydział Teologiczny” z publikatorów, Wydział nie miał w PRL osobowości prawnej, a nadawane przez niego tytuły i stopnie naukowe nie były uznawane przez władze państwowe. Pracownicy Papieskiego Wydziału Teologicznego nie posiadali ubezpieczenia przysługującego innym osobom pracującym i nie mogli odkładać składek emerytalnych. Uważani byli za osoby niepracujące. Nie może więc dziwić, że wielu profesorów

5 Relacja ustna prof. dr. hab. Romana M. Zawadzkiego, Kraków, 26 IX 2017.

6 Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Consilia Facultatis..., k. 29v (Protokół nr 13 z posiedzenia Rady Wydziału Papieskiego Fakultetu Teologicznego, 30 IX 1965).

7 Tamże, Protokoły z posiedzeń Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie (10 VI 1968–25 VI 1974), t. 2, s. 4–5 (Protokół 28 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie w dniu 10 czerwca 1968).

Uniwersytetu Jagiellońskiego i innych krakowskich wyższych uczelni, mimo że popierało Papieski Wydział Teologiczny, to z obawy przed groźącymi im represjami nie angażowało się bezpośrednio w jego działalność. Jediną osobą świecką związaną w latach 60. z Wydziałem był prof. dr hab. Adam Vetulani. Po raz pierwszy wziął udział w obradach Rady PWT w dniu 7 listopada 1968 roku. To on podczas obrad Rady w dniu 12 grudnia 1968 roku zaproponował, by podczas uroczystej akademii w dniu 19 grudnia tegoż roku z okazji 50. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, zorganizowanej przez Papieski Wydział Teologiczny, wykład pt. „Powstanie państwa polskiego” wygłosił doc. Wojciech Maria Bartel⁸. Wydaje się, że był to pierwszy oficjalny związek prof. Bartla z Wydziałem. Jednak już wcześniej doc. Bartel utrzymywał kontakty z krakowskim metropolitą abp. Karolem Wojtyłą i z wieloma duchownymi wykładowcami zatrudnionymi w Papieskim Wydziale Teologicznym, m.in. ks. prof. Ignacym Różyckim, ks. prof. Stanisławem Smoleńskim, ks. prof. Bolesławem Przybyszewskim oraz ks. prof. Stanisławem Grzybkiem, a także ze wspomnianym prof. Adamem Vetulanim, który był jego mistrzem. Więzy współpracy naukowej łączyły go także z redaktorem naczelnym „Naszej Przeszłości” ks. Alfonsem Schletzem CM⁹.

⁸ Tamże, s. 10 (Protokół 31 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie w dniu 7 XI 1968), s. 14 (Protokół 32 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 12 XII 1968).

⁹ Prof. Bartel angażował się w działalność krakowskich zespołów synodalnych oraz w prace Polskiego Towarzystwa Teologicznego, m.in. w jesieni 1968 podczas jednej z sesji organizowanej przez Towarzystwo wygłosił w pałacu Arcybiskupów Krakowskich odczyt na temat stosunku nauki społecznej Kościoła do „Wyznania wiary Ludu Bożego”, ogłoszonego przez Pawła VI. Zob. A. A. Kubiś, *Wspomnienie o śp. prof. Wojciechu Bartlu*, w: *Dawne prawo i myśl prawnicza. Prace historyczno-prawne poświęcone pamięci Wojciecha Marii Bartla*, red. J. Malec, W. Uruszczak, Kraków 1995, s. 27; J. Kopiec, *Ludzie Kościoła w naukowej biografii profesora Wojciecha Marii Bartla*, w: *Wojciech Maria Bartel, 1923–1992. Materiały z Posiedzenia Naukowego PAU w dniu 15 listopada 2002*, Kraków 2006, s. 237–238 (W Służbie Nauki, 12).

CENIONY WYKŁADOWCA

Wystąpienie doc. Bartła podczas wspomnianej akademii musiało się spotkać z życzliwym przyjęciem. Kościelne środowiska naukowe zainteresowały się młodym, uzdolnionym historykiem prawa i kanonistą. W następnych miesiącach po wspomnianej grudniowej konferencji w 1968 roku rozważano możliwość zatrudnienia wybijającego się kanonisty na Papieskim Wydziale Teologicznym. Mimo jeszcze niezbyt zaawansowanego wieku (45 lat) doc. Bartel posiadał już znaczący dorobek naukowy i poważanie w środowisku uniwersyteckim. Podczas Rady PWT w dniu 7 listopada 1969 roku dziekan ks. prof. Stanisław Grzybek zaproponował, by zaprosić doc. dr. Wojciecha Bartła z wykładami specjalistycznymi z prawa. Jednak sprawę odłożono „na później”. Dopiero podczas posiedzenia Rady PWT w dniu 31 stycznia 1971 roku zadecydowano, by zlecić mu wykłady od następnego roku akademickiego¹⁰.

Podczas posiedzenia Rady PWT w dniu 19 czerwca 1971 roku sporządzono wykaz nazwisk wykładowców, którym Rada Wydziału przedłużyła misję na rok akademicki 1971–1972. Nie ma tam nazwiska doc. Bartła, ale wiadomo, że wykłady prowadził. Rada PWT w dniu 22 VI 1972 roku przedłużyła Bartłowi misję na rok akademicki 1972–1973 celem prowadzenia wykładów zleconych. Misja ta była przedłużana także w latach następnych¹¹. Zarówno

10 Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Protokoły z posiedzeń Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie (10 VI 1968–25 VI 1974), t. 2, s. 34 (Protokół 38 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 7 XI 1969), s. 49 (Protokół 40 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 31 I 1971); T. Pieronek, *Profesor Wojciech Maria Bartel – kanonista, przyjaciel Papieskiej Akademii Teologicznej*, [w:] *Wojciech Maria Bartel...*, dz. cyt., s. 29.

11 Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Protokoły..., T. 2, s. 96 (Protokół 49 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 19 VI 1971); tamże, s. 147 (Protokół 58 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 22 VI 1972); tamże, s. 199 (Protokół 65 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 8 VI 1973); tamże,

profesorowie, jak i studenci Wydziału bardzo cenili sobie jego wykłady¹².

Zapewne dlatego podczas posiedzenia Rady PWT w dniu 25 czerwca 1974 roku bp Stanisław Smoleński złożył wniosek o usunięcie z programu studiów wykładu pt. „Zagadnienia o Polsce współczesnej”, które prowadził doc. Witold Grzybek, w ich miejsce zaproponował wprowadzić wykład pt. „Aktualne zagadnienia prawa wyznaniowego w Polsce” w wymiarze 1 godzina tygodniowo i powierzyć je doc. Wojciechowi Bartłowi. Jak wynika z protokołu, Rada PWT poparła wniosek. W następnym roku akademickim doc. Bartel prowadził na studium licencjacko-doktoranckim wykład „Stosunek Kościoła do państwa w epoce kapitalizmu”. Wykłady w wymiarze 1 godzina w tygodniu prowadził przez następne lata¹³. Przez 20 lat doc. Bartel prowadził wykłady m.in. z: historii prawa, historii prawa kościelnego, początków źródeł prawa kanonicznego, prawa wyznaniowego, dziejów instytucji kościelnych, dziejów kanonicznego i kościelnego prawa małżeńskiego w Europie przed ukazaniem się w 1917 roku Kodeksu prawa kanonicznego, prawa małżeńskiego

Protokoły z posiedzeń Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie (3 X 1974–24 VI 1977), t. 3, s. 58–59 (Protokół 86 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 26 VI 1975).

12 Por. relacja ustna ks. inf. Bronisława Fidelusa, Kraków, 26 IX 2017.

13 Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Protokoły..., t. 2, s. 267 (Protokół 75 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie w dniu 25 VI 1974); tamże, Protokoły..., t. 3, s. 50 (Protokół 84 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 13 VI 1975); tamże, Protokoły z posiedzeń Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie (4 października 1977–23 stycznia 1981), t. 4, s. 4 (Protokół 111 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 4 X 1977); tamże, Protokoły z posiedzeń Rady Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (21 września 1982–18 czerwca 1985), t. 1, s. 199 (Protokół 19 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 20 VI 1984); tamże, s. 262 (Protokół 24 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 31 V 1985); tamże, Protokoły z posiedzeń Rady Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, t. 2: 1985–1987 (27 września 1985 – 19 października 1987), s. 84 (Protokół 36 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 23 V 1986).

w PRL, zarys dziejów stosunku Kościoła do państwa i inne na tzw. studiach licencjacko-doktoranckich oraz dla chętnych osób, które uczęszczaly na wykłady w ramach studiów przywydziałowych¹⁴. Po 1982 roku na wykłady prof. Bartła uczęszczali zarówno teologowie, jak i doktoranci z Wydziału Filozoficznego i Wydziału Historii Kościoła. Niektóre wykłady prowadził w gmachu seminaryjnym przy ul. Podzamcze, od 1983 roku część wykładów odbywała się przy ul. Augustiańskiej (w budynku klasztoru poaugustiańskiego), a niektóre zajęcia, wspólne dla studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego i Papieskiej Akademii Teologicznej, w pomieszczeniach uniwersyteckich na ul. Gołęziej.

Jako wykładowca prof. Bartel był lubiany przez studentów nie tylko ze względu na poziom swoich wykładów, ale także nienaganne maniere, piękny język, sprawiedliwe traktowanie studentów podczas egzaminów oraz szacunek okazywany każdej osobie. Posługiwał się notatkami, często jednak odkładał je na bok i wówczas powoli, jakby zastanawiając się nad każdym wypowiedianym słowem, prowadził wykład. Żył wielki szacunek dla osób duchownych, zarówno wykładowców, jak i studentów. Tym ostatnim, zachowując jednak pewien dystans, pozwalał towarzyszyć sobie w drodze z Podzamcza na krakowski Rynek lub ul. Gołębią, gdzie udawał się na kolejne wykłady. Rozmowy były najczęściej kontynuacją wykładów lub dotyczyły przyszłości uczelni.

Przez wiele lat prof. Bartel zatrudniony był na umowę zlecenie, którą wielokrotnie, co kilka lat, przedłużano. Dopiero w dniu 20 stycznia 1992 roku Rada Wydziału Teologicznego PAT, na prośbę prof. Bartła, wystąpiła do Rektoratu PAT o zatrudnienie go na 1/3 etatu, jednak – jak wynika z zachowanej dokumentacji – na posiedzeniu 24 stycznia 1992 roku Rada WT zdecydowała

¹⁴ Tamże, sygn. 120A, Akta personalne. Prof. dr hab. Wojciech Maria Bartel, Działalność naukowo-dydaktyczna w PWT i PAT, snlb. 6; Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie, sygn. K III-181, Spuścizna prof. Karola Bartła, *passim*; T. Pieronek, *Profesor Wojciech Maria Bartel...*, dz. cyt., s. 29.

ostatecznie o zatrudnieniu go na $\frac{1}{4}$ etatu i takich wniosków przekazała Senatowi Akademii. Jedynym powodem ograniczeń były ówczesne trudności finansowe uczelni. W dniu 1 marca 1992 roku rektor PAT ks. prof. dr hab. Waław Świerzawski podpisał z prof. dr hab. Wojciechem M. Bartlem umowę o pracę na stanowisku profesora zwyczajnego w wymiarze $\frac{1}{4}$ etatu (2 godziny tygodniowo) na okres 5 lat. Niestety, w dniu 2 września 1992 roku Profesor zmarł na zawał serca¹⁵.

NIEDOSZŁY KIEROWNIK KATEDRY PRAWA WYZNANIOWEGO

Na przełomie grudnia 1969 i stycznia 1970 roku przystąpiono do reorganizacji Wydziału. Wyniki prac przedstawiono na posiedzeniu Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w dniu 31 stycznia 1970 roku. Postanowiono zorganizować trzy sekcje: teologiczną, filozoficzną i prawa kanonicznego. W ramach sekcji teologicznej utworzono kierunki: biblijny, dogmatyczny, moralny i historyczny, w ramach sekcji filozoficznej powołano osiem katedr, a w ramach sekcji prawa kanonicznego prof. Adam Vetulani zaproponował powołać trzy katedry: historii źródeł i instytucji prawa kanonicznego (którą miał sam kierować), następnie współczesnego prawa kano-

15 Ar UPJP II, sygn. 120A, Akta personalne..., snlb. 1–2 (Działalność naukowo-dydaktyczna w PWT i PAT), snlb. 52 (Pismo Rektora W. Świerzawskiego do prof. W. M. Bartla, Kraków, 1 III 1992 r.), snlb. 50 (Pismo dziekana WT ks. prof. B. Jelonka do Rektoratu PWT, Kraków, 20 I 1992), snlb. 51 (Pismo Dziekana WT ks. prof. B. Jelonka do Senatu PAT, Kraków 12 II 1992), snlb. 53 (Umowa o pracę z 1 III 1992); tamże, sygn. PWT-1111, Angażowanie, zwalnianie, przeniesienia, przeszerogowania, snlb. 1 (Lista zatrudnienia 1993), snlb. 7 (Lista zatrudnienia – 12 XI 1990), snlb. 9 (Przedłużenia zatrudnienia osób w ramach godzin zleconych), snlb. 17 (Pismo Rektora ks. W. Świerzawskiego do prof. W. M. Bartla, Kraków, 1 X 1990), snlb. 32 (Pismo dziekana WT ks. prof. B. Jelonka do Rektoratu PAT, Kraków, 20 I 1992); T. Pieronek, *Profesor Wojciech Maria Bartel...*, dz. cyt., s. 29; Relacja ustna prof. Romana M. Zawadzkiego, Kraków, 26 IX 2017.

nicznego (którą proponowano powierzyć ks. prof. Tadeuszowi Pieronkowi) oraz katedrę prawa wyznaniowego (z kierownikiem doc. dr. Wojciechem M. Bartlem). Prof. Vetulani i doc. Bartel byli jedynymi pracownikami świeckimi zatrudnionymi wówczas jako wykładowcy¹⁶. Warto dodać, że według zachowanego wykazu sporządzonego 31 stycznia 1971 roku Papieski Wydział Teologiczny liczył 30 katedr, w tym 5 nieobsadzonych, a kilka miało jedynie kuratorów. Pomysłu utworzenia katedr nie sfinalizowano i doc. Bartel kierownikiem katedry ostatecznie nie został.

CZŁONEK RADY WYDZIAŁU

W dniu 20 listopada 1971 roku doc. dr hab. Wojciech Bartel został po raz pierwszy zaproszony na posiedzenie Rady PWT. W roku następnym Rada Wydziału (15 IX 1972) zdecydowała, by doc. Bartła zapraszać jako gościa z głosem doradczym. Uczęszczał na nie w miarę możliwości i wolnego od wykładów na Uniwersytecie Jagiellońskim czasu. Należy podkreślić, że jeśli doc. Bartel zabierał głos podczas posiedzeń Rad PWT, to – jak wynika z zachowanych protokołów Rad PWT – w kwestiach zasadniczych i istotnych. Często też zgłaszał interesujące inicjatywy, np. w dniu 10 grudnia 1973 roku zaproponował zainicjować obchody sześćsetnej rocznicy urodzin Królowej Jadwigi, która przypadła 18 lutego 1974 roku. Obchody te postanowiono urządzić wspólnie z Polskim Towarzystwem Teologicznym. Kilkanaście lat później, podczas obrad Rady Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej, wystosował apel o przygotowanie publikacji związanej z 600-leciem odnowienia Wszechnicy Jagiellońskiej¹⁷.

¹⁶ Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Protokoły..., t. 2, s. 48–54 (Protokół 40 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 31 I 1970).

¹⁷ Tamże, s. 154 (Protokół 59 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z 15 IX 1972), s. 217 (Protokół 68 z posiedzenia Rady

W 1975 roku doc. Wojciech Bartel zaangażował się w pracę nad projektem uczczenia 25. rocznicy śmierci kard. Adama S. Sapiehy i w przygotowania książki pamiątkowej. Wyraził także zgodę na napisanie artykułu dotyczącego dziejów Wydziału Teologicznego UJ w okresie, gdy diecezją rządził Sapieha¹⁸. Kilka lat później, w 1983 roku, na prośbę prof. Janiny Bieniarzówny wyraził zgodę na włączenie go do komitetu redakcyjnego wydawnictwa poświęconego biskupom krakowskim. Niestety, publikacja ta nie została sfinalizowana.

W dniu 21 stycznia 1977 roku Rada Papieskiego Wydziału Teologicznego powołała Instytut Badawczy Dziejów Kościoła i Kultury Religijnej w Polsce, którego kierownictwo powierzono ks. doc. dr. hab. Jerzemu Wolnemu. W skład zespołu badawczego powołano m.in. doc. Bartła. Niestety, z powodu różnic w tonie kierownictwa co do kierunku działań Instytutu i braku współpracy z Dziekanatem Wydziału, Instytut nie rozwinął działalności¹⁹.

Prof. Wojciechowi Bartłowi bardzo leżało na sercu promowanie Papieskiego Wydziału Teologicznego, zarówno w Krakowie, jak i w Polsce. Uważał, że z biegiem czasu powinna zostać naprawiona krzywda wyrządzona polskiej nauce i Kościołowi katolickiemu likwidacją uniwersyteckich wydziałów teologicznych w Krakowie i Warszawie. W miarę swych możliwości rozpowszechniał informacje o Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie. Podczas posiedzenia Rady PWT w dniu 12 marca 1977 roku zaproponował, by „*Analecta Cracoviensia*” wysyłano do ośrodków zagranicz-

Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z 10 XII 1973); Tamże, Protokoły z posiedzeń Rady Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, t. 2: 1985–1987 (27 września 1985 – 19 października 1987), s. 138 (Protokół 41 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego w dniu 7 XI 1986).

18 Tamże, Protokoły..., t. 3, s. 130–133 (Protokół 93 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie w dniu 22 XII 1975).

19 Tamże, sygn. BR–010, Statuty Instytutu Badawczy Dziejów Kościoła i Kultury Religijnej w Polsce (protokół z 7 III 1977); Relacja ustna Romana M. Zawadzkiego, Kraków, 26 IX 2017.

nych o profilu nieteologicznym²⁰. W dniu 27 września 1980 roku wraz z innymi profesorami Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie (łącznie 32 osoby) sygnował memoriał złożony na ręce ówczesnego premiera Józefa Pińkowskiego w sprawie przyznania Wydziałowi praw należnych mu jako wyższej uczelni, wraz ze wszystkimi konsekwencjami. Był jedyną osobą świecką w gronie tych, którzy złożyli podpisy²¹.

Postulował zorganizowanie przez Papieską Akademię Teologiczną wykładów otwartych, przeznaczonych dla szerszej publiczności, celem nawiązania do dawnych tradycji uniwersyteckich Wydziału i popularyzacji uczelni²².

Aktywnie włączał się w dyskusję nad programem studiów podstawowych, którą prowadzono na Radach PWT w 1977 roku. Zabierał także głos w dyskusjach, m.in. w sprawie typowania duchownych z archidiecezji krakowskiej na studia specjalistyczne. W dwa lata później, podczas posiedzenia Rady PWT, w dniu 28 września 1979 roku, gdy dyskutowano nad miejscem i rolą studium katechetycznego, w którego prowadzenie zaangażowany był PWT, zaproponował, by miało ono status studium pomaturalnego o charakterze dokształcającym, a nie akademicki. W 1981 roku powróciła na Rady kwestia modyfikacji statutu Papieskiego Wydziału Teologicznego oraz dostosowanie programu nauczania do aktualnych potrzeb. Prof. Wojciech Bartel zabierał głos w dyskusji nad tymi problemami, proponując wprowadzenie lektoratów języków

20 Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Protokoły..., t. 3, s. 207 (Protokół 105 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie w dniu 12 III 1977).

21 A. Kubiś, *Papieski Wydział...*, dz. cyt., s. 357-358 (tekst źródłowy: Memoriał Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie do prezesa Rady Ministrów PRL Józefa Pińkowskiego, Kraków, 27 IX 1980).

22 Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Protokoły z posiedzeń Rady Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, t. 1 (21 września 1982-18 czerwca 1985), s. 18 (Protokół 2 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego w dniu 26 XI 1982).

staro-cerkiewno-słowiańskiego i rosyjskiego, niezbędnych dla historyków²³.

Kilkakrotnie prof. Bartel zabierał głos w sprawie zatrudnienia nowych kompetentnych wykładowców oraz należytego ich wynagrodzenia. Podczas posiedzenia Rady w dniu 19 stycznia 1979 roku zapytał wprost dziekana Papieskiego Wydziału Teologicznego, czy w nowej siatce płac przewidziano specjalne dodatki za prowadzenie zakładu naukowego lub kierownictwo katedry. Otrzymał odpowiedź od prodziekana, że „uwzględniono wszelkie dodatki specjalne”²⁴. Interesujące jest i to, że prof. Wojciech Bartel troszczył się o emerytowanych oraz zmarłych profesorów. Podczas Rady PWT w dniu 4 października 1977 roku zaproponował, by informacje o mszy świętej za zmarłych krakowskich profesorów zamieszczać w „Tygodniku Powszechnym”. W kilka lat później, podczas posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego PAT (24 VI 1983), zabrał głos w dyskusji w sprawie obecności emerytowanych profesorów na Radzie Wydziału i poparł inicjatywę, iż należy ich zapraszać na posiedzenia²⁵. Z wielką estymą wyrażał się o swym mistrzu, prof. Adamie Vetulanim. W 1975 doprowadził do upamiętnienia go w jednym z tomów „Analecta Cracoviensia”, który w całości został mu poświęcony, a w 1986 roku, z okazji 10. rocznicy jego śmierci, zorganizował sesję naukową²⁶.

23 Tamże, Protokoły..., t. 4, s. 3–7 (Protokół 111 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 4 X 1977), s. 150 (Protokół 130 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 28 IX 1979); Tamże, Protokoły z posiedzeń Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie (16 lutego 1981–19 czerwca 1982), t. 5, s. 59 (Protokół 153 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 12 VI 1981).

24 Tamże, Protokoły..., t. 4, s. 105 (Protokół 124 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 19 I 1979).

25 Tamże, s. 9 (Protokół 111 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 4 X 1977); tamże, Protokoły..., t. 1, s. 75 (Protokół 10 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 24 VI 1983).

26 A. Kubiś, *Wspomnienie o śp. prof. Wojciechu Bartlu...*, dz. cyt., s. 28.

Prof. Bartel troszczył się nie tylko o zatrudnienie nowych wykładowców i młodej kadry, która będzie mogła prowadzić ćwiczenia, a w przyszłości podjąć ciężar prowadzenia uczelni, ale także zabiegał o zatrudnianie osób rokujących nadzieję na naukowy rozwój. Gdy podczas Rady PWT zaproponowano zatrudnienie jako starszego asystenta w Katedrze Liturgiki ks. dr. Stefana Koperka CR, zapytał, czy kandydat ma już publikacje naukowe²⁷.

Zabierał głos podczas posiedzeń Rad PWT zarówno w sprawach programów, zatrudnienia nowych pracowników, jak i troszczył się o studentów oraz warunki do pracy naukowej. Podczas Rady PWT w dniu 10 grudnia 1973 roku, w dyskusji nad kształtem studiów podkreślił, że studenci Wydziału powinni kończyć studia uzyskaniem magisterium, tak samo jak studenci świeckich uczelni. Już po powołaniu do życia Papieskiej Akademii Teologicznej, podczas jednej z Rad Wydziału (15 II 1983) zabrał głos w dyskusji na temat podejmowania tzw. studiów równoległych na poszczególnych Wydziałach PAT i zaproponował, by kwestię pisania nowych magisteriów czy też możliwości przedstawiania jednej pracy na kilku wydziałach przekazać do rozstrzygnięcia Senatowi Akademii. Proponował także, by uzdolnionym studentom Wydziału Teologicznego organizować indywidualny tok studiów na pozostałych wydziałach²⁸.

Troszczył się o księgozbiór biblioteki PWT i powinności Komisji Bibliotecznej. W tej sprawie zabierał –głos na Radach PWT. Gdy dowiedział się, że w 1979 roku biblioteka PWT, ulokowana w gmachu seminarium duchownego, będzie przez kilka miesięcy zamknięta z powodu przenoszenia księgozbioru, zaproponował, by w tym

27 Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Protokóły..., t. 3, s. 258 (Protokół 109 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 17 V 1977).

28 Tamże, Protokóły..., t. 2, s. 217 (Protokół 68 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 10 XII 1973); Tamże, Protokóły..., t. 1, s. 237 (Protokół 22 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 15 II 1983).

czasie inne biblioteki teologiczne w Krakowie pozwoliły studentom PWT na korzystanie ze swych zbiorów²⁹.

Nie jest tajemnicą, że prof. Bartel szczególną estymą darzył ojca świętego Jana Pawła II. Z wielkim szacunkiem odnosił się do Karola Wojtyły w latach sześćdziesiątych XX wieku jako do metropolity, później kardynała, Wielkiego Kanclerza PWT oraz, po 1978 roku, papieża³⁰. Trudno mi określić jego prywatne związki z ojcem świętym Janem Pawłem II. Jako słuchacz wykładów profesora, towarzysząc mu kilkakrotnie w drodze na ul. Gołębią, słyszałem z jego ust, że pracę na PAT traktuje jako powinność wobec największego z Polaków, Jana Pawła II. Warto wspomnieć, że 26 stycznia 1975 roku na ręce dziekana Papieskiego Wydziału Teologicznego złożył pismo z propozycją wystąpienia Rady PWT z wnioskiem o nadanie ks. doc. dr. hab. Karolowi Wojtyłe tytułu profesora nadzwyczajnego³¹. Motywował, iż

dorobek naukowy Jego Eminencji Księdza kardynała doc. dr. Karola Wojtyły, dyskutowany i pozytywnie ceniany przez specjalistów swoich i obcych, wybitne zaangażowanie w rozwoju szeroko pojętego życia naukowego i jego organizacji, a także cenne inicjatywy, inspirujące również badaczy świeckich, uzasadniają [...] w całej pełni wystąpienie Rady Wydziału z wnioskiem o nadanie Jego Eminencji tytułu naukowego profesora nadzwyczajnego.

W dalszej części pisma Profesor zaznaczył:

Nie występuję w tej materii z wnioskiem formalnym z racji mojej pozycji: 1° jako *extraneus*, 2° jako niespecjalista w zakresie teologii czy też filozofii. Niemniej uważam, że przytoczone wyżej okoliczności uzasadniają postawienie takiego wniosku przez osobę kompetentną³².

29 Tamże, Protokoły..., t. 4, s. 112 (Protokół 124 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 23 III 1979), s. 121 (Protokół 126 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 2 V 1979).

30 Relacja ustna Renaty Bartel, Kraków, 26 IX 2017.

31 Ar UPJP II, sygn. 120A, Akta personalne..., snlb. 1 (Działalność naukowo-dydaktyczna w PWT i PAT).

32 Tamże, snlb. 5 (Pismo prof. W. Bartla do Dziekana PWT, Kraków 26 I 1975).

Gdy w początkach 1979 roku rozeszła się wiadomość o przyjeździe Jana Pawła II do Polski, prof. Wojciech Bartel podczas Rady PWT, która odbywała się 23 marca 1979 roku, zaproponował, by upamiętnić pobyt ojca świętego w Polsce zorganizowaniem sesji naukowej. Podczas następczej Rady PWT (2 V 1979) poinformował, iż profesorowie UJ mają zamiar zorganizować własne spotkanie z papieżem (bez udziału PWT). Jako członek Rady PWT wziął udział w uroczystym posiedzeniu Rady PWT w dniu 9 czerwca 1979 roku, w której uczestniczył Jan Paweł II. Po raz drugi – już jako członek Rady Wydziału Teologicznego PAT – w dniu 22 czerwca 1983 roku wziął udział w spotkaniu z ojcem świętym. Uważał to za wielkie wyróżnienie³³.

Po ogłoszeniu przez Jana Pawła II powstania Papieskiej Akademii Teologicznej członkowie Rady PWT kilkakrotnie dyskutowali nad organizacją i obsadą personalną Akademii³⁴. Podczas posiedzenia Rady w dniu 7 maja 1982 roku w dyskusji na temat organizacji Wydziału Historycznego prof. Bartel, wraz z ks. doc. Jerzym Chmielem i ks. prof. Tadeuszem Wojciechowskim, proponował, by wpierw podzielić profesorów między poszczególne Rady, a wówczas każdy z wydziałów wybierze swe władze. Prof. Bartel zwrócił również uwagę na brak odpowiedniej bazy lokalowej do prowadzenia zajęć dydaktycznych dla studentów i do badań naukowych. Ponadto zwrócił uwagę na potrzebę przygotowania w przyszłości kadry

33 Tamże, sygn. PWT-0022, Protokoły..., t. 4, s. 110 (Protokół 125 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 23 III 1979), s. 121 (Protokół 126 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 2 V 1979), s. 130 (Protokół 128 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 9 VI 1979); Tamże, Protokoły..., t. 1, s. 71 (Protokół 9 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 22 VI 1983).

34 Warto dodać, że środowisko naukowe PWT w 1980 roku przygotowało – z myślą o rozwoju uczelni – projekt statutu Papieskiego Uniwersytetu w Krakowie. Jego tekst został uchwalony przez RWT w dniu 23 VI 1981 r. – zob. Ar UJP II, sygn. WT-010, Statut Papieskiego Uniwersytetu w Krakowie. 1981, mps, ss. 35.

naukowej, dostatecznej liczby samodzielnych pracowników naukowych zdolnych do obsłużenia prac wydziałowych. Zaproponował także powołanie komisji, której zadaniem byłoby przygotowanie sugestii odnośnie do organizacji uczelni i przedłożenie ich Wielkiemu Kanclerzowi. Rada przyjęła propozycję i powołała taką komisję w składzie: ks. prof. dr hab. Józef Tischner, ks. prof. dr hab. Wacław Świerzawski, ks. doc. dr hab. Tadeusz Pieronek, prof. dr Janina Bieciarzówna (w zastępstwie ks. dr hab. Jan Kracik) i prof. dr hab. Wojciech Bartel. Do ostatnich lat swej pracy w Papieskiej Akademii Teologicznej zabiegał o podniesienie poziomu kształcenia i właściwy profil studiów. W dniu 24 marca 1987 roku, podczas obrad Rady Wydziału Teologicznego, zabrał głos uznając, że „wykłady fakultatywne wprowadziłyby wyraźniej element studiowania”. Zaproponował także wprowadzenie wykładu z ekologii i ochrony środowiska. Podczas kolejnej Rady WT PAT w dniu 15 maja 1987 roku zaproponował, by w przewodach habilitacyjnych odbywało się najpierw kolokwium, a następnie wykład habilitacyjny, co zostało zaakceptowane przez członków Rady³⁵.

Dyskusja dotycząca obsady personalnej i nadania właściwego kierunku poszczególnym wydziałom po powołaniu PAT trwała przez kilka miesięcy. Podczas posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego w dniu 26 maja 1982 roku prof. Bolesław Kumor „proponował przesunięcie prof. Bartla do Rady Wydziału Historycznego [*sic!*], gdyż wiele prac z zakresu prawa kanonicznego posiada charakter historyczny. Wymieniony nie wyraził na to zgody, pragnąc zostać w Radzie Wydziału Teologicznego”³⁶. Teologia, a nie historia Kościoła była mu zawsze bliska.

35 Tamże, sygn. PWT-0022, Protokoły..., t. 5, s. 154 (Protokół 164 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 7 V 1982); tamże, t. 2, s. 176 (Protokół 45 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 24 III 1987), s. 194 (Protokół [nr] 47 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 15 V 1987).

36 Tamże, t. 5, s. 165 (Protokół 165 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 26 V 1982).

Sprawa właściwej obsady katedr zajmowała prof. Bartła także w następnych latach. Dawał temu wyraz podczas posiedzeń Rad Wydziału Teologicznego PAT. Między innymi w maju 1983 roku, w dyskusji nad powołaniem katedr filozofii i historii na Wydziale Teologicznym, w nawiązaniu do tradycji Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, prof. Bartel opowiadał się (podobnie jak prof. dr Janina Bieniarzówna, dr Wanda Póltawska, ks. doc. Kazimierz Hoła i ks. prof. Wacław Świerzawski) za niepowoływaniem takich katedr. Tym samym została ustalona struktura Wydziałów, która przetrwała do czasów współczesnych³⁷.

W dniu 22 listopada 1985 roku prof. Bartel zabrał głos, proponując rozbudowę kadry Wydziału o pomocniczych pracowników naukowych do prowadzenia zajęć o charakterze ćwiczeniowym³⁸. W trakcie rozmów ze studentami kursu licencjacko-doktorskiego zachęcał do angażowania się w działalność Akademii oraz podejmowania prób zmierzających w przyszłości do zatrudnienia się na macierzystej uczelni. Uważał, że należy promować młodszych pracowników naukowych, pomagać im w rozwoju naukowym oraz „wiązać” z uczelnią. Celem mobilizacji młodszych pracowników naukowych proponował m.in. organizację konkursów na najlepszą pracę naukową³⁹. Na następnej Radzie WT PAT (23 I 1987) proponował, by w publikacjach poświęconych Janowi Pawłowi II wydawanych przez Akademię znalazły się artykuły młodszych pracowników naukowych⁴⁰.

Prof. Wojciech Bartel żywo interesował się sprawami lokalowymi PAT. Na Radzie Wydziału Teologicznego PAT w dniu 26 listo-

37 Tamże, s. 50–51 (Protokół 6 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 17 V 1983).

38 Tamże, t. 2, s. 34 (Protokół 31 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 22 XI 1985).

39 Tamże, s. 141 (Protokół 41 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 7 XI 1986).

40 Tamże, s. 155 (Protokół 43 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 23 I 1987).

pada 1982 roku poinformowano zebranych o możliwości wzniesienia gmachu uczelni (PAT) przy ul. Krupniczej. Prof. Bartel w dyskusji zaproponował, by projekty lokalizacji i plany budowlane zostały udostępnione Radzie celem zapoznania się z nimi oraz by Senat konsultował kwestię budowy gmachu z wszystkimi Wydziałami⁴¹.

W pierwszych latach po powołaniu Papieskiej Akademii Teologicznej prof. Bartel bardzo intensywnie angażował się w dyskusję nad organizowaniem pracy poszczególnych wydziałów oraz koegzystencją wykładowców. Warto przytoczyć kilka przykładów, by podkreślić działalność Profesora jako pracownika Papieskiej Akademii Teologicznej. Podczas obrad Rady Wydziału Teologicznego PAT w dniu 24 czerwca 1983 roku zabrał głos na temat *ratio studiorum* i zaproponował, by w przypadku, kiedy kilku wykładowców wykłada dany przedmiot, jeden z nich kierował całością. Ponadto wyjaśnił, iż wykładowcy wyższych seminariów duchownych, które są afiliowane do PAT lub współpracują z Akademią, nie są jej pracownikami. Kwestia ta powróciła kilka miesięcy później, bowiem jak wynika z protokołu obrad Rady Wydziału Teologicznego PAT, prof. Bartel ponownie zabrał głos wyjaśniając, że w rozumieniu właściwym pracownikami Akademii są tylko te osoby, które posiadają zatrudnienie na tzw. etacie. Wszyscy inni, na przykład prowadzący wykłady lub ćwiczenia zlecone, nie mogą być uważani za pracowników etatowych. W następnych latach Rada Wydziału Teologicznego PAT rozważała kwestię upoważnienia niesamodzielnych pracowników naukowych do kierowania seminariami magisterskimi. Dotyczyło to m.in. upoważnienia wykładowców wyższych seminariów duchownych, afiliowanych do PAT, do prowadzenia seminariów naukowych na poziomie magisterskim i kierowania przygotowywanymi pod ich kierunkiem prac magisterskich. Prof. Bartel wnioskował, by wspomnianych wy-

41 Tamże, t. 1, s. 9 (Protokół 2 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 26 XI 1982).

kładowców „upoważnić” do kierowania seminariami magisterskimi. Praktyka ta stosowana jest do czasów współczesnych⁴².

Długoletni świadek działalności prof. Wojciecha Bartła w Radach Wydziału i Akademii, ks. prof. Adam Kubiś, podkreślał, że

był [on] jednym z najpilniej na nie uczęszczających. [...] Kiedy wyłaniały się sporne kwestie natury proceduralnej czy też merytorycznej, pytano się prof. Bartła, jak analogiczne trudności rozwiązuje prawodawstwo państwowe i pragmatyka Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego zdanie wtedy bardzo się liczyło; nierzadko było zdaniem rozstrzygającym dany problem prawny⁴³.

Jako członek Rady PWT Profesor bardzo aktywnie włączał się w dyskusje podczas przewodów doktorskich i habilitacyjnych. Podczas kolokwium habilitacyjnego ks. dr. Jana Kracika zapytał o dalsze losy spauperyzowanych duchownych, m.in. o opuszczanie przez nich stanu kapłańskiego, zmianę diecezji lub wstępownie do wspólnoty zakonnej celem zyskania oparcia materialnego. Jeszcze po wielu latach ks. Kracik wspominał, że dzięki temu pytaniu mógł się wykazać wobec Rady elokwencją i wiedzą, gdyż inne pytania były stawiane tendencyjnie. Podczas otwarcia przewodu habilitacyjnego ks. dr. Marka Starowieyskiego żywo interesował się jego dorobkiem naukowym⁴⁴, a z kolei podczas obrony doktoratu ks. Stanisława Dziwisza, który przedłożył rozprawę pt. „Kult św. Stanisława Biskupa w Krakowie do Soboru Trydenckiego” (7 I 1981), prof. Bartel – jak zapisał sekretarz – „proponuje uzupełnienie interpretacji erupcji kultu św. Stanisława w XIII w. skonsolidowaniem się stanu

42 Tamże, s. 77–82 (Protokół 10 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 24 VI 1983), s. 87 (Protokół [nr] 11 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 27 IX 1983), s. 264 (Protokół 24 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 31 V 1985).

43 A. Kubiś, *Wspomnienie o śp. prof. Wojciechu Bartlu...*, dz. cyt., s. 29.

44 Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Protokoły..., t. 4, s. 161 (Protokół 131 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 23 X 1979), s. 269 (Protokół 139 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 17 XII 1980).

duchownego oraz coraz silniejszą odżywiająca ideą zjednoczenia Polski”⁴⁵. W końcowej części obrony zabrał ponownie głos, oceniając pracę pozytywnie i podkreślając „umiejętne selekcjonowanie materiału i bardzo silne dążenie do tworzenia syntezy. Skutkiem tego praca przyniosła próbę rekonstrukcji dawnych czasów”⁴⁶. Ze względów osobistych pragnę przypomnieć jeszcze jedną obronę doktoratu, podczas której głos zabrał prof. Wojciech Bartel. W dniu 17 czerwca 1982 roku na Wydziale Teologicznym PAT odbyła się obrona rozprawy doktorskiej karmelity bosego o. Benignusa Józefa Wanata. Prof. Bartel zadał doktorantowi kilka pytań, które jak po latach stwierdził o. Benignus, „nie były łatwe”. Sekretarz Rady odnotował, iż „prof. W. Bartel ze szczerym zdumieniem obserwując obronę Doktoranta oraz biorąc pod uwagę jego publikacje, podał wniosek o wszczęcie postępowania habilitacyjnego. Uważał, że istnieje wystarczająca ku temu podstawa. Prosił, żeby jego propozycja nie przeszła bez echa”⁴⁷. Należy się tu kilka słów komentarza. Jak o. Benignus kilkakrotnie wspominał piszącemu te słowa, do obrony podchodził z wielką obawą. Już po kolokwium prof. Bartel złożył mu gratulacje (co doktorant uznał za wyróżnienie), gorąco zachęcił do dalszej pracy naukowej, przygotowania rozprawy habilitacyjnej i starania się o zatrudnienie na PAT. Właśnie ta zachęta wygłoszona przez dziekana Wydziału Prawa UJ, osobę świecką, zadecydowała o dalszej drodze naukowej o. Benignusa.

RECENZENT

Prof. dr hab. Wojciech M. Bartel był wielokrotnie proszony przez Radę Papieskiego Wydziału Teologicznego o recenzje w przewo-

45 Tamże, s. 280 (Protokół 144 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 7 I 1981).

46 Tamże.

47 Tamże, T. 5, s. 201 (Protokół 168 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 17 VI 1982).

dach doktorskich i habilitacyjnych. Jak wynika z zachowanej dokumentacji, przygotował recenzje prac doktorskich: o. lic. Bronisława Matyszczyka (pt. „Bractwa religijne na Jasnej Górze w okresie Polski przedrozbiorowej”)⁴⁸, ks. lic. Jana Dukały CM („Organizacja studiów i wychowanie do kapłaństwa alumnów w seminariach diecezjalnych pod zarządzeniem Księży Misjonarzy w Polsce w latach 1765–1864”), ks. lic. Jana Pasierbka („Organizacja i działalność sądownictwa kościelnego w Metropolii Krakowskiej 1925–1975”), ks. lic. Stanisława Młyzińskiego z Tarnowa („Działalność katechetyczna biskupa krakowskiego Marcina Szyszkowskiego. 1616–1630”) oraz ks. lic. Franciszka Płaczkę. Był recenzentem w przewodach habilitacyjnych: ks. dr. Kazimierza Gumola (rozprawa pt. „Bractwa akademickie na Akademii Krakowskiej”), o. dr. Mariana Kaniora OSB i ks. dr. Mieczysława Fellicha z Paryża, oraz pracował w komisji do zbadania dorobku naukowego w postępowaniu o nadanie tytułu profesora nadzwyczajnego bp. dr. hab. Julianowi Wojtkowskiemu z Warmińskiego Instytutu Teologicznego, dr. hab. Halinie Wistubie (z tego samego ośrodka naukowego) oraz ks. doc. dr. hab. Tadeuszowi Pieronkowi. Ponadto został powołany do komisji w postępowaniu o nadanie tytułu docenta ks. dr. hab. Marianowi Borzyszkowskiemu z Olsztyna, zatrudnionemu w tamtejszym Warmińskim Instytucie Teologicznym⁴⁹.

⁴⁸ Jak odnotowano w protokole, „z wnikliwej i obszernej recenzji przedstawił zebranym tylko *partes selectae*, w których podkreślił badawczą wartość opracowania i wskazał na pewne braki w uzasadnieniu poglądu, że w omawianym okresie istniały na Jasnej Górze tylko cztery bractwa, na ubóstwo i braki w literaturze, oraz zwrócił uwagę na brak scharakteryzowania źródeł, ścisłego określenia *terminus ad quem*. W całości ocenił pracę jako wystarczającą podstawę do kontynuowania przewodu doktorskiego”. Zob. Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Protokoły..., t. 2, s. 248 (Protokół 72 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 29 III 1974).

⁴⁹ Tamże, t. 2, s. 78 (Protokół 46 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 6 III 1971); tamże, t. 3, s. 54 (Protokół 85 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 24 VI 1975); tamże, t. 4, s. 53 (Protokół 118 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 16 VI 1978), s. 64–65 (Proto-

Mimo że był członkiem Wydziału Teologicznego PAT, współpracował także z innymi wydziałami Akademii. Prowadził wykłady i brał okazjonalnie udział w posiedzeniach rad wydziałów. W dniu 28 kwietnia 1988 roku dziekan Wydziału Historii Kościoła PAT prof. dr Janina Bieniarzówna zaprosiła prof. Wojciecha Bartę na posiedzenie Rady Wydziału w sprawie unadzwyczajnienia ks. doc. dr. hab. Jerzego Wolnego oraz w sprawie poparcia wniosku z 4 sierpnia 1988 roku⁵⁰.

ORGANIZATOR I UCZESTNIK KONFERENCJI NAUKOWYCH

Jako pracownik krakowskiej uczelni teologicznej prof. Bartel był aktywny także na innych polach. W dniach 29–30 listopada 1972 roku Papieski Wydział Teologiczny zorganizował sesję historyczną poświęconą dziejom Kościoła polskiego i Krakowa w XI wieku, podczas której doc. dr Wojciech Bartel wygłosił referat pt. „Elementy organizacji Kościoła polskiego w XI wieku”. Brał czynny udział w pracach komisji organizacyjnej przygotowującej

kół 119 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 20 VI 1978), s. 80–83 (Protokół 121 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 6 XI 1978); tamże, t. 5, s. 115 (Protokół 158 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 22 I 1982), s. 166 (Protokół 165 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 26 V 1982), s. 126 (Protokół 10 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 19 II 1982), s. 216 (Protokół 170 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 19 VI 1982); tamże, t. 1, s. 78 (Protokół 10 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 24 VI 1983), t. 2, s. 24 (Protokół 30 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 18 X 1985), s. 52 (Protokół 33 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 17 I 1986).

⁵⁰ Tamże, sygn. 120A, Akta personalne..., snlb. 1 (Działalność naukowo-dydaktyczna w PWT i PAT), snlb. 26 (Zaproszenie na Radę Wydziału Historii Kościoła z 28 IV 1988).

międzynarodową sesję naukową poświęconą analizie twórczości naukowej i literackiej papieża Jana Pawła II w maju 1981 roku. Współorganizatorami były uczelnie: Uniwersytet Jagielloński i Papieski Wydział Teologiczny w Krakowie⁵¹.

Już po powołaniu do życia Papieskiej Akademii Teologicznej został poproszony o wygłoszenie wykładu inauguracyjnego w dniu 17 października 1982 roku. Poinformował o tym dziekan WT PAT podczas Rady Wydziału w dniu 19 czerwca 1982 roku⁵². Prof. Bartel – będący wówczas dziekanem Wydziału Prawa UJ – wygłosił wykład pt. „Rektorzy-teologowie ostatniego stulecia w służbie Uniwersytetu Jagiellońskiego”⁵³. Był to pierwszy rok akademicki powołanej w 1981 roku Akademii⁵⁴. Warto zwrócić uwagę na pierwsze zdania wykładu prof. Bartła:

Przeżywamy obecnie chwilę wiele osobliwą zarówno w dziejach nauki krakowskiej, jak i ogólnopolskiej. Oto rozpoczyna swój pierwszy rok akademicki Uczelnia, kolejna córka naszej *Almae Matris* – Uniwersytetu Jagiellońskiego, który w ciągu mijającego 38-lecia dał początek kilku akademiom działającym dziś w murach naszego królewskiego grodu. Oto w dniu 1 stycznia 1950 Wydział Lekarski opuszczał naszą Wszechnicę, stając się Akademią Medyczną. Z jej łona w roku 1951 powstała Akademia Wychowania Fizycznego. Kilka lat później Wydział Rolniczy przekształcił się (1 IX 1953) w Wyższą szkołę Rolniczą, obecną Akademię Rolniczą. W roku następnym decyzją Władz Państwowych wyłączony został ze wspólnoty akademickiej Wydział Teologiczny, który z czasem

51 Tamże, snlb. 1 (Działalność naukowo-dydaktyczna w PWT i PAT), snlb. 4 (Program sesji historycznej poświęconej dziejom Kościoła polskiego i Krakowa w X wieku), snlb. 7 (Pismo Rektora UJ prof. Mieczysława Hessa do Dziekana PWT ks. prof. Mieczysława Jaworskiego, Kraków, 18 V 1981).

52 Tamże, snlb. 1 (Działalność naukowo-dydaktyczna w PWT i PAT); tamże, Protokoły..., t. 5, s. 220 (Protokół 170 z posiedzenia Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie z dnia 19 VI 1982).

53 Tamże, sygn. 120A, Akta personalne. Prof. dr hab. Wojciech Maria Bartel, snlb. 8 (Program uroczystej inauguracji roku akademickiego 1982–1983 w PAT).

54 Do tego wydarzenia powracał kilkakrotnie podczas wykładów na kursie licencjacko-doktoranckim w latach następnych, podkreślając wielki zaszczyt, jaki go spotkał.

jako Papieski Wydział Teologiczny stał się z woli Stolicy Apostolskiej Papieską Akademią Teologiczną⁵⁵.

Prof. Bartel włączył się także w okolicznościowe wykłady, jakie prowadzili profesorowie PAT w kościele pw. św. Tomasza Apostoła w Sosnowcu w czasie „Adwentowych Spotkań przed Panem” w grudniu 1982 roku. W 1986 roku zaangażował się – o czym wspomniano wyżej – w organizację sesji naukowej poświęconej prof. Adamowi Vetulanemu z okazji 10. rocznicy jego śmierci (odbyła się 18 grudnia). Wygłosił referat pt. „Problematyka konkordatowa w warsztacie badawczym Adama Vetulaniego”⁵⁶. W dniach 17–18 października 1988 roku reprezentował PAT podczas zorganizowanej przez UJ konferencji poświęconej myśli Karola Wojtyły – papieża Jana Pawła II. Wygłosił referat pt. „Mecenas naukowy Karola kardynała Wojtyły – Jana Pawła II”. W dniach 26–27 kwietnia 1991 roku podczas sesji naukowej „Józef Sebastian Pelczar – profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski w przededniu beatyfikacji”, organizowanej w Krakowie przez Papieską Akademię Teologiczną, Uniwersytet Jagielloński oraz Instytut Teologiczny w Przemyślu, wygłosił referat pt. „Związek J. S. Pelczara z Uniwersytetem Jagiellońskim”⁵⁷.

55 W. M. Bartel, *Rektorzy – teologowie ostatniego stulecia w służbie Uniwersytetu Jagiellońskiego (Wykład inauguracyjny prof. dra hab. Wojciecha M. Bartla)*, „Biuletyn Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie” (1982/83) nr 1, s. 38–48.

56 Ar UPJP II, sygn. 120A, Akta personalne..., snlb. 1 (Działalność naukowo-dydaktyczna w PWT i PAT), snlb. 9 (Pismo rektora UJ do ks. Wład. Sobczyk, proboszcza w Sosnowcu, Kraków, 5 XI 1982 r.), snlb. 21 (Zaproszenie i program Sesji z okazji 10-lecia śmierci prof. Adama Vetulaniego), snlb. 24 (Sprawozdanie z sesji sporządzone przez ks. T. Pieronka); *Z życia i działalności Wydziału Teologicznego*, „Biuletyn Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie” (1986/87) nr 5, s. 33.

57 Ar UPJP II, sygn. 120A, Akta personalne..., snlb. 44 (Pismo rektora PWT do W. Bartla, Kraków 1988 r.); por. *Sesje naukowe*, „Biuletyn Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie” (1982/83) nr 1, s. 191.

Prof. Wojciech Bartel często wyjeżdżał na konferencje naukowe krajowe i zagraniczne⁵⁸. Podczas wystąpień zaznaczał, iż jest profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz krakowskiej uczelni papieskiej.

DZIAŁALNOŚĆ LEGISLACYJNA

Działalność prof. Bartła w PAT nie ograniczała się do wykładów, uczestnictwa w Radach Wydziału, wystąpieniach podczas sesji i konferencji naukowych oraz recenzowania doktoratów i dorobku naukowego. Brał udział w uczelnianych komisjach legislacyjnych. W 1981 roku został powołany do Komisji PWT w Krakowie, której zadaniem była konsultacja nad nową ustawą o szkolnictwie wyższym. Między innymi zwrócił uwagę na preambułę projektu ustawy, w której wskazano, iż szkoły wojskowe i polityczne nie podlegają postanowieniom ustawy i zaproponował wraz z ks. prof. Adamem Kubisiem, by podobnie uczynić z seminariami duchownymi i papieskimi wydziałami teologicznymi. Propozycję tę przyjęto w całości w ustawie uchwalonej przez Sejm PRL w 1982 roku⁵⁹.

W dniu 20 czerwca 1984 roku prof. Bartel został powołany do komisji przygotowującej regulamin postępowania w sprawie unadzwyczajnień i uwyzwyczajnień profesorów PAT. Bardzo aktywnie włączył się w przygotowanie statutu Papieskiej Akademii Teologicznej⁶⁰, za co w specjalnym piśmie podziękował mu ówczesny rektor ks. prof. dr hab. Wacław Świerzawski, który podkreślił „ofiarną posługę i wielki wkład w przygotowanie tekstu statutu Akademii”.

58 *Udział profesorów i wykładowców Wydziału w sympozjach i sesjach naukowych*, „Biuletyn Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie” (1991/92) nr 10, s. 161.
59 A. Kubiś, *Papieski Wydział...*, dz. cyt., s. 342.

60 Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Protokóły..., t. 1, s. 196 (Protokół 19 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 20 VI 1984); T. Pieronek, *Profesor Wojciech Maria Bartel...*, dz. cyt., s. 28.

Ponadto dodał: „udział Pana Profesora w Komisji Statutowej, Jego wielkie doświadczenie łączące wiedzę z *praxis* uczelni oraz życzliwość cenię sobie jak najbardziej. Żywię przy tym głębokie przekonanie, że wkład Pana Profesora w prace Komisji Statutowej znacznie niebawem owocować w życiu naszej Uczelni”⁶¹. Komisja odbyła łącznie 36 spotkań w przeciągu około 2 lat. W roku następnym, 27 stycznia 1989 roku, rektor PAT powołał go w skład Senackiej Komisji Regulaminowej, a 15 października tegoż roku w skład Senackiej Komisji Statutowej i do Zespołu Prawników przy Rektorze PAT⁶². Współpracujący z prof. Bartłem profesorowie (ks. prof. Adam Kubiś, ks. doc. Jan Dyduch) bardzo cenili jego udział w pracach Komisji, znajomość prawa dotyczącego wyższej uczelni i doświadczenie zdobyte w kierowaniu Wydziałem Prawa na UJ.

Znaczącymi efektami działalności prof. Bartła były przygotowywane przez niego ekspertyzy i opinie prawne dotyczące działalności instytucji kościelnych. Na prośbę kard. Karola Wojtyły przygotował w 1974 roku opinię dotyczącą podstaw kanonicznych Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, w latach 1981–1982 roku ekspertyzę dotyczącą działalności Papieskiej Akademii Teologicznej jako uczelni kościelnej funkcjonującej w polskich warunkach oraz zgodnie z normami obowiązującymi wyższe uczelnie, a także wspólnie z prof. Witoldem Maiselem przygotował opinię w sprawie zaręczyn Królowej Jadwigi. Warto też wspomnieć o opracowaniu noszącym tytuł „Stosunek Kościoła Rzymskokatolickiego do państwa w Polsce w latach 1944–1989”⁶³.

61 Ar UPJP II, sygn. 120A, Akta personalne..., snlb. 36 (Pismo rektora PWT do W. Bartła, Kraków 1988).

62 Tamże, snlb. 38 (Pismo rektora PWT do W. Bartła, Kraków 27 I 1989 r.), snlb. 47 (Pismo rektora PWT Świerżawskiego do W. Bartła, Kraków 15 X 1991 r.); A. Kubiś, *Wspomnienie o śp. prof. Wojciechu Bartlu...*, dz. cyt., s. 28.

63 Ar UPJPII, sygn. 120A, Akta personalne..., Opinia w sprawie Błogosławionej Królowej Jadwigi, mps, ss. 4; Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie, sygn. K III-181, Notatki różne i ekspertyzy; por. T. Pieronek, *Profesor Wojciech Maria Bartel...*, dz. cyt., s. 27–28.

Prof. Wojciech Maria Bartel był ceniony przez kościelne środowisko teologiczne w Krakowie za pracę dydaktyczną i organizacyjną na rzecz Papieskiego Wydziału Teologicznego, przemianowanego w 1981 roku w Papieską Akademię Teologiczną. Jego dorobek naukowy w dziedzinie prawa kanonicznego i teologii doceniło także Polskie Towarzystwo Teologiczne. 23 stycznia 1987 roku przyznało mu medal Benemerenti za zasługi dla rozwoju nauki teologicznej w środowisku krakowskim⁶⁴. Dodać należy, że prof. Bartel pracował także nad ostatecznym kształtem statutu Polskiego Towarzystwa Teologicznego.

* * *

Prof. Janina Bieniarzówna na łamach „Rocznika Krakowskiego” podkreśliła, że śmierć prof. Wojciecha Bartła oznaczała dla krakowskiego środowiska naukowego wielką stratę. Pisała:

Odszedł humanista wielkiego formatu, wielkiego serca i nieposzlakowanego charakteru. Mądrość, dobroć i moc ducha złożyły się na osobowość Zmarłego w zadziwiająco harmonijną całość. I tu tkwił urok Jego postaci. Bezpośredniość, prostota i skromność podbijały serca, cywilna odwaga budziła szacunek, a pogoda i poczucie humoru rozjaśniały szarość bytowania ludzi przebywających w Jego pobliżu. Potrafił im przekazać coś jeszcze – głęboki spokój wewnętrzny, tak dlań charakterystyczny. Umiał bezwiednie rozsiewać wokół siebie niezwykłą atmosferę spokoju, za co Mu zawsze będziemy wdzięczni⁶⁵.

Tymi niezwykłymi cechami charakteru oddziaływał także na środowisko naszej uczelni, na wykładowców, studentów i pracowników.

Wyrazem wdzięczności Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie dla prof. dr. hab. Wojciecha M. Bartła był powszechny szacunek, którym go otaczano, a po przedwczesnej śmierci udział w jego

64 Ar UPJP II, sygn. PWT-0022, Protokoły..., t. 1, s. 155–159 (Protokół 43 z posiedzenia Rady Wydziału Teologicznego z dnia 23 I 1987).

65 J. Bieniarzówna, *Wojciech Maria Bartel (1923–1992)*, „Rocznik Krakowski” t. 58 (1992), s. 169.

pogrzebie. Mimo wakacyjnej przerwy przy trumnie zmarłego w bazylice Mariackiej zgromadziło się 30 kapłanów. Koncelebrze przewodniczył były rektor PAT bp prof. dr hab. Wacław Świerzawski, który wygłosił także homilię⁶⁶, a kondukt żałobny na cmentarzu Rakowickim prowadził były rektor PAT abp prof. dr hab. Marian Jaworski⁶⁷. W ten sposób krakowska uczelnia teologiczna tylko w niewielkim stopniu spłaciła dług wdzięczności wobec swego oddanego pracownika.

Bliski współpracownik prof. Bartła i równocześnie świadek jego pracy, bp prof. dr hab. Tadeusz Pieronek, podczas wystąpienia na posiedzeniu naukowym Polskiej Akademii Umiejętności zorganizowanym w dniu 15 listopada 2002 roku w Krakowie z okazji 10. rocznicy śmierci Profesora, nazwał go „przyjacielem PAT w Krakowie”. Określenie to w pełni oddaje bezinteresowne zaangażowanie prof. dr. hab. Wojciecha M. Bartła w proces budowania, kształtowania i doskonalenia krakowskiego środowiska teologicznego⁶⁸.

⁶⁶ *Homilia [wygłoszona podczas Mszy św. pogrzebowej śp. prof. Wojciecha Bartła]*, „Biuletyn Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie” (1991/92) nr 10, s. 260–264.

⁶⁷ Ar UPJP II, sygn. 120A, Akta personalne..., snlb. 56 (Biogram prof. W. M. Bartła przygotowany przez ks. T. Matrasa); *Kronika żałobna*, „Biuletyn Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie” (1991/92) nr 10, s. 259–260.

⁶⁸ Por. T. Pieronek, *Profesor Wojciech Maria Bartel...*, dz. cyt., s. 25–29.